

Гайворонська В. В.
Національний технічний університет "ХПІ"
г. Харків, Україна
e-mail: v.gaivoronskaya@gmail.com

Інноваційна педагогічна технологія удосконалення навчального процесу і педагогічної компетенції викладачів

Проблема пошуку і розвитку нових особистісно-орієнтованих освітніх технологій, адекватних новим цілям освіти, і освоєння цих технологій тими, хто вчить і буде вчити сучасне і майбутнє покоління студентів, у сфері вищої освіти стоїть дуже гостро. Основна увага повинна бути зосереджена на створенні ефективної інноваційної педагогічної системи, методологічний фундамент якої забезпечував би підготовку і формування творчої особистості фахівця, що володіє не тільки високим професіоналізмом і освіченістю, але і духовністю, почуттям відповідальності і високими моральними якостями. Вітчизняні і закордонні фахівці в області професійної педагогіки і психології [1] діагностують, що традиційна репродуктивна модель передачі знань по загальній думці стала не ефективною, вона не торкається діяльностей засвоєння як механізму пізнання і згодом вона приводить до професійної деформації, замиканню у вузьких професійних рамках, синдромі "вигорання", не сприяє виробленню незалежного судження і розвитку мотивації до навчання і самовиховання протягом усього життя.

Створення нових освітніх технологій пов'язано з відмовою від стереотипів традиційної освіти, з формуванням нового мислення, зміною ментальності сучасного педагога й учня [2, 3]. Ключовою невирішеною проблемою [3] при цьому є забезпечення педагогічного впливу не на окремі якості особистості, а на структуру особистості в цілому.

Необхідність запровадження нових освітніх технологій зумовлена тим, що:

– творче мислення стає основним "виробничим" процесом у сучасному інформаційному стані розвитку суспільства і, зокрема, у подальшому "людино творчому" етапі розвитку;

– справжня творчість неможлива поза розвитку здібностей, поза реалізації творчого потенціалу кожної особистості;

– процес навчання стає перманентною і невід'ємною часткою кожної особистості;

– необхідність орієнтації на структуру і потреби особистості, орієнтації на майбутнє.

Недоліки, які заважають запровадженню нових освітніх технологій у навчальний процес:

– послаблення репродуктивної моделі мотивації до навчання, пасивність сприйняття знань;

– погіршення здібностей до самостійного судження, що зумовлює необґрунтований критицизм, або сліпу віру в авторитети;

– відсутність творчого живого мислення як викладача, так і студентів;

– інформаційні перевантаження, зневаження психодинамічних можливостей особистості;

– професійні деформації, пов'язані з ігноруванням внутрішніх проблем особистості у навчальному процесі, що підсилюють вплив зовнішніх проблем.

Навчити студента учитися, навчити самостійно добувати знання, інформацію і використовувати їх у своїй діяльності, створити мотивацію до навчання протягом усього життя. Такою є вимога часу: "Освіта протягом усього життя", тому що стрімкий розвиток цивілізації жадає від особистості високої інтелектуальної і соціальної мобільності, активності і відповідальності. Безумовно, це проблема вищої освіти, освіти дорослих людей, що перейшли поріг повноліття. Це одна з найбільш важких і актуальних проблем нашого часу – освіта дорослих. Міжнародні організації, зокрема ООН, ЮНЕСКО, надають великого значення цій освітній ланці. Так, у рішенні ООН "Стійкий розвиток людства – програма на XXI століття" освіта дорослих названа важливим принциповим інструментом соціального розвитку людства. Україна входить до числа тих більш ніж 50 країн, що беруть участь у програмі ЮНЕСКО, присвяченій освіті дорослих.

Рішення поставленої задачі в сфері вищої освіти як одного з двох основних напрямків освіти дорослих вимагає зміни спрямованості навчально-виховного процесу до його індивідуалізації, обліку психолого-педагогічних, антропологічних факторів, особливостей вікового розвитку, духовних інтенцій і інших аспектів формування особистості, тобто перегляду підходів до основних компонентів педагогічного процесу у напрямку людиноцентризму.

У зв'язку з цим особливий інтерес представляє новий європейський освітній рух, який інтенсивно розвивається протягом останніх років і спрямований на освіту дорослих, зокрема, на удосконалення університетської освіти, відомий як New Adult Learning Movement (NALM) або "Рух відновлення освіти дорослих". Основні принципи і методи цього напрямку викладені в двох монографіях, виданих у Штутгарті і потім – у Лондоні [4]. Методологічною основою цієї системи є положення сучасного людинознавства – антропософськи орієнтованої духовної науки і вальдорфської педагогіки (педагогіки Р. Штайнера), визнаної ЮНЕСКО педагогікою XXI століття.

В основі педагогіки Р. Штайнера полягає могутній людинознавський фундамент – створене їм антропософське вчення про індивідуальність людини.

Він писав про чотири підстави цивілізації – пізнання, мистецтво, релігію і мораль, що можуть гармонійно з'єднуватися в одному корені – людському "Я". Це "Я" людини виступає в трьох основних функціях – у волі, почуттях і мисленні, що перебувають у стані постійного руху, і задачею педагогіки є пошук методів і форм

їхньої гармонізації. Порушення рівноваги між ними, зокрема, між сферою мислення і сферою почуттів, між раціональним і емоційним приведе до трагічних результатів і для людини, і для суспільства, як вважає І.А. Зязюн [7, 8]. На його думку, Р. Штайнер вирішує цю проблему блискуче: "...до Штайнера, якого я вважаю великим філософом педагогіки, великим філософом педагогічної дії, філософом розуміння людського духу, великим філософом педагогічного результату необхідно прислухатися. Нашій школі необхідно брати багато чого з ідей Штайнера...".

Одне з головних відкриттів Р. Штайнера полягає у тому, що три вищезгадані складові психіки людини, що виступають у єдності і взаємодії в цілісній особистості, пов'язані не тільки з нервовою системою, як вважає сучасна психологія і педагогіка, і орієнтовані винятково на інтелект, але з усією фізичною організацією людини. При цьому на нервово-почуттєву систему спирається тільки розумова діяльність. Фізіологічною основою емоційної діяльності служить система подиху і кровообігу, так називана ритмічна система. Вольова діяльність спирається на систему обміну речовин і органів руху. На цьому антропологічному фундаменті будуються, відповідно до віку, педагогічні технології, що цілісним образом розвивають людину: не тільки її інтелект, але і почуття, і волю [9, 10]. "Той факт, – пише відомий німецький учений Г. Аммельбург, – що вальдорфські школи з їхнім антропософським розумінням людини як єдиного цілого переживають в останні роки дійсний бум, можна розглядати як підтвердження тенденції руху людства до цілісної особистості, до інтегрованої людини" [11].

Як і вальдорфська педагогіка, NALM є принципово новою освітньою системою, що виникла як внесок у сучасні духовні умови і вже сьогодні має у своєму розпорядженні якості, що роблять її практичним і оперативним шляхом роботи, життя, буття. Як відомо, ефективність освітніх технологій значною мірою визначається інтеграцією психологічних і педагогічних факторів, що впливають на процес навчання, із внутрішньою структурою особистості того, кого навчають, з його індивідуальними можливостями і потребами.

У цьому зв'язку вважається доцільним зробити спробу аналізу NALM з погляду структури закладених у ній педагогічних технологій, принципів, форм, методів і можливостей їхнього застосування і творчого удосконалення.

Принципи, форми і методи освіти дорослих:

Освіта дорослих NALM як педагогічна система спирається на наступні принципи:

- принцип пробудження волі і формування незалежного судження;
- принцип навчання, що вимагає роботи з трьома бар'єрами процесу навчання: бар'єром мислення, бар'єром почуттів і бар'єром волі;
- принцип інтеграції і взаємопроникнення трьох галузей, трьох шляхів навчання: формалізуючого навчання "Як учитися вчитися"; навчання долею, життєвим досвідом (робота з біографією) і навчання шляхом внутрішнього духовного розвитку;
- принцип гармонізації відносин у соціальній системі університету;
- принцип метаморфози життєвих процесів у навчальні процеси;
- принцип навчання як синтез науки, мистецтва, моралі.

Розглянемо, у чому полягає сутність деяких, найбільш істотних з цих принципів, і як вони можуть бути реалізовані у вищій школі.

Пробудження волі і формування незалежного судження

Освіта дорослих виходить з того, що навчання повинне розбудити волю того, що навчають. Спонування волі – це пробудження мотивації до навчання, дефіцит якої так гостро відчувається в наш час. Навчання, зміна, розвиток – це зібрані воедино три аспекти процесу, що триває послідовно протягом усього людського життя. Цей процес не повинен проходити спонтанно, він завжди має потребу в обміркованому розвитку. Навчання завжди означає – перебороти опір, зробити зусилля. При навчанні дорослих

повинна бути задіяна незалежна, самостійна воля людини, а той, хто навчає дорослих, повинен бути "митцем волі".

У процесі освіти людину підтримують три стимули, що збуджують логічно спрямовану волю: стимул знання, стимул розвитку і стимул до удосконалення. Стимул знання – самий свідомий. Він допомагає перебороти почуття ізоляції у світі і зрозуміти світ і себе. Стимул розвитку є основною силою. Стимул удосконалювання пов'язаний з почуттям незадоволеності: усе могло бути зроблене краще. Глибоко у душі ми знаємо, що ми завжди на шляху, що ми ще далекі від актуалізації свого повного людського потенціалу, але ми здатні удосконалюватися.

Сучасна освіта стоїть перед питанням – яким чином розбудити ці три стимули у людині. В освітній системі NALM детально розроблені принципи, методи, форми, що будять у студентів незалежну волю вчитися, волю, що постійно буде підтримуватися цими трьома стимулами.

Таким чином, система освіти дорослих NALM вигідно відрізняється тим, що ґрунтується на міцному, практично вивіреному філософському і психолого-педагогічному фундаменті. Вона успішно апробована у багатьох європейських країнах і в Україні. Відповідно до NALM, процес навчання спирається на всі три щиросердечні сили і розвиває їх. Принципова складність освіти дорослих полягає, в першу чергу, у тому, що дорослий вже знаходиться на визначеному рівні розвитку у визначеній життєвій сфері і має вже напрацьовані стереотипи мислення і дій. Його перевага у тому, що він може навчатися свідомо, але для цього в нього повинна бути мотивація до навчання.

Література:

1. Зязюн І.А. Естетичні чинники інтуїції: життєтворчість і вигорання // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наукових праць / За редакцією Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Ч. І. – Харків: НТУ "ХПІ", 2002. – 432 с.
2. Зязюн І.А. Технологізація образования в контексте усовершенствования профессионального развития личности // Развитие педагогических и психологических наук в Украине, 1992–2002. Зб. наукових праць до 10-річчя АПН України. – Ч. 2. – Харків: ОВС, 2002. – С. 28–44.
3. Сысоева С.А. Педагогические технологии в современном образовательном пространстве // Развитие педагогических и психологических наук в Украине, 1992–2002. Зб. наукових праць до 10-річчя АПН України. – Ч. 2. – Харків: ОВС, 2002. – С. 311–325.
4. Coenraad van Houten *Awaking the Will. Principles and process in Adult Learning* Temple LODGE. – London. – 230 p.
5. ИONOBA E.H. Вальдорфская педагогика: теоретико-методологические аспекты. – Харьков: Бизнес Информ, 1997. – 300 с.
6. Освітні технології. Навчально-методичний посібник / За ред. О.М. Пехоти. – Київ: АСК, 2002. – 255 с.
7. Дитина. Про вальдорфську педагогіку. – Вип. 9 (19). – 2000. – С. 21.
8. Штайнер Р. Здоровое развитие. Телесно-физическое как основа свободного проявления душевно-духовного. – Калуга, 1995. – 480 с.